

Atenció a la diversitat: l'enfoc de les necessitats i característiques dels nens/es de parvulari i cicle inicial a partir de l'anàlisi global de les capacitats que aquests/es han d'adquirir en les etapes d'educació infantil i primària

Introducció

Aquest escrit està extret, més o menys d'una forma textual, tot i que s'hi han incorporat algunes informacions suplementàries, d'un document més ampli que l'autor va elaborar per tal de donar contingut a una xerrada sobre el "Coneixement d'un/a mateix/a i de l'entorn natural i social", dintre d'un curs de Formació Bàsica per a la Reforma en el Cicle de Parvulari, a principis del mes de Setembre de 1992.

La intenció d'haver-lo recuperat en aquest moment obeeix a l'intent d'il·lustrar una part del discurs sobre la comprensió i el tractament de la diversitat que l'Equip ICE de la Universitat Autònoma que treballa sobre aquest tema està elaborant per tal de donar contingut a uns cursos de formació permanent destinats a l'aprofundiment del desplegament de la Reforma en el Cicle Inicial. El canvi de format i context fa possible que apareguin algunes aparents incongruències que s'espera es sàpiguen situar en funció d'aquestes raons.

El marc de les capacitats (objectius i continguts): la seva relació amb les necessitats i característiques dels nens i nenes de parvulari i cicle inicial

Malgrat sigui feixuc treballar amb aquests tipus de temes (objectius i continguts), això no vol dir que no siguin importants, que ho són sens dubte, el que passa és que tots i totes som conscients de que per molt que parlem d'objectius i continguts, per molt que clarifiquem la prioritització d'uns i la jerarquització dels altres, això, per sí sol, no garanteix que la nostra tasca a les classes funcioni d'una forma efectiva. Per això cal plantejar-se'ls des d'una perspectiva que ens permeti trobar-hi elements significatius de reflexió que aportin novetats substancials a la nostra tasca docent.

Certament, si nosaltres no tenim clars els objectius que volem assolir, tant des del punt de vista del marc organitzatiu que desenvolupem, com del tipus d'intervenció pedagògica que realitzem, així com d'allò que ens sembla necessari que els nens i nenes aprenguin, difícilment podrem especificar les nostres intencions als nens, especificació indispensable per ajudar-los en el seu procés de desenvolupament i aprenentatge. Per tant, sense caure en una lectura exhaustiva i avorrida de quins són aquests objectius i continguts, cal emmarcar les idees principals al respecte, i per fer-ho ens podem recolzar en els documents oficials que en aquests moments defineixen l'àmbit de la Reforma del Sistema Educatiu.

Malgrat que el document base per aquesta activitat sobre el tractament de la diversitat fa referència al cicle inicial és important que es pugui emmarcar, ara, i en diferents moments, aquest cicle en funció del seu origen, la segona fase de l'educació infantil, i de la seva continuïtat, el cicle mitjà i superior de l'ensenyament primari.

La LOGSE, en el seu article número vuit, diu:

"L'educació infantil contribuirà a desenvolupar en els nens les capacitats següents:

A. Conèixer el seu propi cos i les seves possibilitats d'acció.

B. Relacionar-se amb els altres a través de les diverses formes d'expressió i comunicació.

C. Observar i explorar el seu entorn natural, familiar i social.

D. Adquirir d'una manera progressiva una autonomia en les seves activitats habituals."

I en el seu article número nou diu també:

"Al primer cicle de l'educació infantil s'atendrà al desenvolupament del moviment, al control corporal, a les primeres manifestacions de la comunicació i el llenguatge, a les pautes elementals de la convivència i relació social i al descobriment de l'entorn immediat.

En el segon cicle, hom procurarà que el nen aprengui a fer ús del llenguatge, descobreixi les característiques físiques i socials del medi en què viu, elabori una imatge positiva i equilibrada d'ell mateix i adquireixi els hàbits bàsics de comportament que li permetin una elemental autonomia personal."

El Departament d'Ensenyament de la Generalitat amplia aquestes primeres idees i diu, en el decret 94/1992 del 28 d'Abril, article número tres:

"Al llarg de l'etapa de l'educació infantil els infants hauran d'haver desenvolupat les capacitats següents:

3.1 Progressar en el coneixement i domini del seu cos i de les seves possibilitats adquirint hàbits bàsics de salut i benestar.

3.2 Assolir el grau de seguretat afectiva i emocional que correspon al seu moment maduratiu i anar-se formant una imatge positiva d'ells mateixos i dels altres.

3.3 Comportar-se d'acord amb uns hàbits i normes que els portin cap a una autonomia personal i cap a una col·laboració amb el grup social.

3.4 Observar i explorar l'entorn immediat amb una actitud de curiositat i respecte, identificant característiques i propietats significatives dels elements que el conformen i apreciament positivament manifestacions artístiques i culturals adients amb la seva edat.

3.5 Discriminar, relacionar i retenir dades sensorials.

3.6 Establir relacions entre els objectes aplicant les estructures del pensament intuïtiu, elaborant una primera representació mental de l'espai i, a partir de les pròpies vivències, una representació mental del temps.

3.7 Representar i evocar aspectes de la realitat viscuda, coneguda o imaginada i expressar-los mitjançant les possibilitats simbòliques que els ofereix el joc i altres formes de representació.

3.8 Comunicar-se i expressar-se de forma ajustada als diferents contextos i situacions de comunicació habituals per mitjà dels diversos llenguatges: corporal, verbal, gràfic, plàstic, musical i matemàtic.

3.9 Conèixer, mitjançant la participació en manifestacions culturals, tradicionals i folklòriques, signes d'identitat propis de Catalunya."

No es tracta de llegir detingudament tot això, ni molt menys els objectius i continguts de fets, conceptes, principis, procediments, actituds, valors i normes que ho acompanyen. D'alguna manera, quan es parla d'assolir "aquestes capacitats", es fa referència implícita als objectius i continguts que permetran adquirir-les. El que m'agradaria seria recollir el sentit, almenys el sentit que jo interpreto, que hi ha al darrera de tota aquesta llarga enumeració d'intencions.

Aquesta és una feina més creativa, una reflexió necessària que ens ajudarà d'una forma més significativa a posicionar-nos davant de la nostra realitat docent quotidiana.

També és una tasca més complexa, un nivell de reflexió més profund, però és justament el repte que dona sentit a la nostra professionalitat, que no per treballar amb infants petits és menys valuosa que la d'altres nivells de l'ensenyament.

Abans d'entrar a desenvolupar la temàtica a la que faig referència voldria explicitar que al final de l'escrit s'afegeix l'article de la legislació vigent que parla de les capacitats a adquirir en l'educació primària, per tal d'establir el pont al que abans feia referència entre l'educació infantil, el cicle inicial i el cicle mitjà i superior, a la vegada que aprofitaré per posar de manifest els elements complementaris que se'n deriven d'aquesta enumeració de capacitats.

Quan es parla de coneixement i domini del cos, i totes les derivacions que se'n puguin fer, en el fons ens estem remetent a la idea de consciència corporal. El que em preocupa, però, dintre d'aquest context, és que sovint es confon aquesta idea de consciència corporal amb la d'esquema corporal i aleshores es proposen molts objectius i continguts, i per tant activitats, que pretenen desenvolupar aquest esquema com si d'un mecanisme es tractés. Res més lluny de la realitat ja que és freqüent trobar infants que són capaços de representar mínimament aquest esquema, i fins i tot parlar d'ell, però la vertadera integració de la imatge real del seu propi cos, de les seves possibilitats i limitacions, deixa, encara, molt que desitjar.

Deixem momentàniament aquest conflicte, que després reemprendrem, i anem a veure un altre àmbit de les capacitats anomenades. En concret n'hi ha unes que, encara que no ho fan explícitament, ens evoquen la idea d'autoestima. Aquest és un element d'indiscutible valor, no sols pels nens i nenes petits sinó pel contínuum de la vida de qualsevol persona. El que succeeix és que en un procés com el que fan els infants d'aquestes edats, que passen d'un món egocèntric i màgic, centrat en ells mateixos, a un món compartit amb els altres, i sovint compartit amb molts entrebancs, uns de reals i altres elaborats en les seves fantasies afectives i relacionals, és fàcil trobar-se molt desemparat, perdut i amb la consideració que de ser-ho tot no s'és res. Si no es dona un reforç amb una bona dosi d'autoestima es poden generar vivències que poden ser el principi de veritables dificultats futures, no sols en el camp de l'aprenentatge sinó en una camp molt més ampli com és el del desenvolupament psicològic i de la personalitat.

Lligat a aquesta idea de l'autoestima, i com a puntals d'ella, trobem la necessitat de que s'estableixi la seguretat física, afectiva i emocional indispensable per poder-se desenvolupar d'una forma harmònica. En el cas de nens i nenes petits aquesta seguretat no pot ser implícita sinó que s'ha d'explicitar constantment per apaivagar les diferents fases regressives per les que sovint passen, així com garantir l'aprofitament màxim de les fases d'estabilitat general.

En els documents trobem també una clara referència a l'autonomia. Aquest és un altre element fonamental que no acaba d'aclarir-se de la manera en que es conceptualitza. Sovint es parla de desenvolupar uns hàbits i normes que propiciaran aquesta autonomia, però de nou em trobo pensant en l'aplicació pràctica d'aquestes idees d'una forma excessivament mecànica, quan sabem clarament que l'autonomia és una conquesta a llarg plaç i no un fita a assolir com objectiu terminal.

La idea d'autonomia va molt lligada a la idea de sociabilització, un procés fonamental, idea molt més ampla de l'accepció que normalment se li dona, arrelada tant a la relació amb els altres, com als objectes, al medi, amb totes les seves connotacions i, d'una forma important, a la cultura.

Sense haver esgotat encara els elements que d'una forma explícita o implícita estan considerats en els documents als que he fet esment, dels quals parlaré més endavant, m'agradaria entrar una mica en l'anàlisi del per què tinc aquesta dificultat per acabar d'entendre la manera de conceptualitzar aquestes idees subratllades. Segons el meu criteri aquesta dificultat té molt que veure amb el fet de que tots aquests elements no poden ser ensenyats directament, no es poden programar d'una forma cronològica i jeràrquica, perquè són fets molt globals, totalment interrelacionats, que afecten tota la manera de viure i manifestar-se dels infants, i que cadascú ha d'anar construint amb l'esdevenir de les circumstàncies per les que es vagi desenvolupant la seva vida.

Això no vol dir què, perquè no puguin ser programats d'una forma totalment sistemàtica, no s'hi ha de fer res ja que es suposa què espontàniament aniran consolidant-se. Aquest tipus de pensament és un pensament abocat al fracàs, i res més lluny de la meua manera d'entendre'ls. Evidentment es poden crear els contextos adequats per desenvolupar-los, i gran varietat d'estratègies i activitats per afavorir-los, però sobretot, planejant per sobre de tota aquesta estructura, cal pensar en el tipus d'actituds que els afavoriran.

Se m'acudeixen, d'entrada, actituds com ara la capacitat d'escolta, però no una escolta en el sentit estricte de la paraula, sinó una escolta que abasti un àmbit molt ampli de les manifestacions dels nens i nenes, que sovint, i pensant sobretot en aquestes edats, no es posen en evidència a partir del llenguatge verbal sinó més aviat a partir del llenguatge tònic, inicialment, i gestual, més endavant. Una capacitat d'escolta que ha d'anar acompanyada amb una vertadera confiança en les possibilitats d'aquests i aquestes, així com un profund respecte per la seva diversitat a molts nivells, de tipus intel·lectual, però també de tipus socio-cultural. A més a més la possibilitat de posicionar-se al seu davant recollint i tenint cura de les seves necessitats afectives sense caure en el parany d'un maternatge simbiòtic, és a dir, amb una capacitat empàtica i dissimètrica.

Desafortunadament el tipus de formació que la major part de nosaltres hem rebut, tant inicial com permanent, no ha contemplat aquestes necessitats i per això ens resulta tan difícil arribar al sentit profund de la nostra intervenció docent, malgrat la bona voluntat que hi posem i l'afany per estar cada vegada més ben documentats i preparats. No és suficient la formació psicopedagògica, lligada a les noves vessants teòriques, ni la formació pràctica amb el desplegament de diferents opcions metodològiques, cal una formació personal que mobilitzi aquests sistemes d'actituds que estan molt lligats a la nostra pròpia manera de ser.

Deixant de banda aquestes disquisicions, que es d'esperar que trobin el seu espai i temps per ser analitzades i discutides, resumiria el sentit de les capacitats que fins ara he analitzat en una sola paraula, millor dit, en una sola idea: el desenvolupament de la pròpia identitat de l'individu, a través de la consciència corporal, que ajudarà a una consciència general molt més ampla, fonamentalment a partir de la maduració de les nocions espacio-temporals realment significatives, dintre del procés de sociabilització

del que he parlat que possibilitarà o no, el desplegament de l'autonomia i la vivència de l'autoestima.

A mesura que vaig anar pensant en aquests diferents nivells de síntesi me'n vaig adonar que aquestes capacitats, aquests objectius que tot just es comencen a gestar en aquesta etapa del creixement de l'individu, formen part d'un llarg recorregut, un itinerari que no és altre que la nostra pròpia vida, siguem infants, siguem adolescents, siguem adults, fins i tot, siguem persones de la tercera edat. Aquest fet lliga molt amb un plantejament d'interrelació estreta entre la nostra feina, la nostra professió, i la nostra manera de ser i estar davant de la realitat socio-cultural en la que vivim permanentment.

Continuant amb aquells altres elements que quedaven pendents ens trobem davant del desenvolupament de diversos tipus d'habilitats, des de les relacionals, que cada cop van prenent un paper més decisiu a partir dels diferents canals d'interacció, les motrius, que donen una gran llibertat en la seva progressiva adquisició, i les cognitives, que seran les que acabaran de donar el toc per tal de que l'individu es faci cada vegada més gran, entès aquest adjectiu en l'accepció més completa possible. Més endavant ho anomenarem descentrament, o pas al pensament operatori.

Centrant-nos en les habilitats cognitives podem parlar de l'observació, la comparació, la capacitat d'establir relacions conceptuals cada vegada més flexibles, la retenció, la representació, que anirà adquirint moltes facetes, i la transferència, com un dels passos més elaborats perquè permet la generalització, una competència força disminuïda en aquestes edats, però que si més no es pot estimular d'una forma molt positiva.

Aquest desenvolupament de les habilitats cognitives tindrà lloc gràcies al desplegament de les activitats lúdiques, de les activitats motrius i la seva progressiva conscienciació, gràcies també a la percepció sensorial, i gràcies a l'interès per explorar el medi actuant sobre ell per tal de resoldre els conflictes de diversa índole que aquest planteja constantment si l'individu està en un procés d'obertura cap l'exterior, condició que té molt que veure amb el procés d'identitat personal del que parlava abans.

Tornant a intentar fer una nova síntesi de tot el que he dit m'atreveria a manifestar que el desenvolupament d'aquestes capacitats de les que parlen els documents oficials va en la direcció del desplegament d'una idea central que és la de descentrament, és a dir, la d'un procés que s'inicia en una fase purament indiferenciada en la que l'infant, inicialment no existeix sinó és en relació a la seva mare, o persona que en té cura, i més endavant existeix però en un món que gira al voltant d'ell mateix i per tant tots els esdeveniments estan referits a aquest eix de centració, que a més a més es justifica d'una forma màgica, cap a diferents graus de diferenciació, és a dir, de la capacitat d'analitzar la realitat prenent consciència de sí mateix a diferència, i semblança a l'hora, dels demés, fins arribar al pensament operatori, que serà la consecució d'una posterior fase determinada per les característiques del pas de cycle inicial al cycle mitjà

Aquesta construcció de la pròpia identitat, aquest procés de descentrament, estan completament lligats a la conceptualització de les tres àrees de l'educació infantil, i específicament del parvulari, en el context d'una dialèctica permanent entre el dins i el fora, entre l'exterior i l'interior.

En aquesta fase del desenvolupament de la persona prima la direcció de l'interior a l'exterior i per això, no es sols necessari fer un treball de conscienciació corporal, sinó que esdevé indispensable anar introduint l'anàlisi de l'entorn, entès en un sentit ampli, per tal de que aquesta dialèctica esdevingui cada vegada menys unidireccional i més flexible. El punt culminant d'aquest primer període de la conformació de la persona serà justament l'assoliment del pensament operatori ja que és el que permet una dialèctica plenament bidireccional, encara que sigui a partir d'una base de fets i vivències concretes, diferent de la dialèctica que s'establirà amb la consecució del pensament abstracte amb el que l'individu podrà elucubrar molt més enllà de la seva realitat pròxima, i per tant esdevindrà potencialment, molt més autònom i creatiu.

Utilitzant la conceptualització que la Pràctica Psicomotriu d'en Bernard Aucouturier posa de manifest en el seu discurs, encara podria resumir més els elements enumerats dient que, en el fons, la pretensió última de l'assoliment de les capacitats especificades en els documents oficials és la d'obrir, la de portar a l'infant a una significativa capacitat de comunicar-se, amb sí mateix, amb els objectes, els demás i el medi, a partir de diferents canals d'expressió, amb l'objectiu a mig termini, no conscient de moment, d'assolir el pensament operatori, o en el cas del parvulari, d'assolir les bases per la futura adquisició d'aquesta capacitat global.

És molt important no perdre de vista tot aquest seguit de reflexions, que ens han de servir com un mirall en el que constantment reflexar-nos per tal de veure si ens estem desviant o no de les nostres primeres intencions, perquè sovint, dintre de les diferents aproximacions als nivells de concreció que s'expliciten en el desplegament de la Reforma, caiem en un cert didactisme lligat als objectius de tipus més operatiu que ens dificulta la referència al sentit més general i global d'aquests altres objectius als que feia referència.

Per altra banda és important, també, pensar que tot aquest enfoc, tot aquest discurs del sentit que s'hi pot trobar al darrera de les capacitats anomenades inicialment, està molt lligat a entendre als i les alumnes, als nens i nenes, com a persones en un període fonamental del seu creixement individual, i social, i per tant, a entendre el fet educatiu com una situació de tractament de la diversitat sense el qual mancaria un element de coherència educativa insubstituï ble.

La idea d'origen i continuïtat que anomenava te que veure justament amb aquests fets que apuntava ara fa un moment. No es tracta de buscar uns objectius estrictament assequibles a una fase del desenvolupament, sinó que es tracta més aviat de pensar en la idea de procés, al que ja m'he referit en diverses ocasions al parlar de l'itinerari de diferenciació i descentrament.

La primera etapa de l'educació infantil, respecte la segona, i aquesta segona respecte el cicle inicial, no són compartiments estancs sinó diferents moments del procés d'aprenentatge i maduració que es caracteritzen per un tipus de manifestacions però que han de ser tractats, des d'un punt de vista genèric, d'una forma més global així com amb un estil d'actuació i un sistema d'actituds força similars.

Referència explícita a l'ensenyament primari

En aquest sentit, i tal i com s'apuntava al principi de l'escrit, és interessant enumerar les capacitats que s'expliciten en el decret 95/1992 de 28 d'Abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària, i tal i com diu el seu article número dos, seran:

- 2.1 Conèixer i acceptar la pròpia identitat, les seves possibilitats afectives i de relació i progressar en l'autonomia i la iniciativa personal.
- 2.2 Conèixer el propi cos i les possibilitats motrius i progressar en l'adopció d'hàbits de salut i higiene personal.
- 2.3 Mostrar-se participatiu i solidari de forma responsable, i respectar els valors morals, socials i ètics propis i d'altri, per exercitar-se en els principis bàsics de la convivència i d'estima per la pau.
- 2.4 Resoldre situacions o necessitats de la vida quotidiana mitjançant processos d'identificació, planificació, realització i verificació d'activitats al seu abast.
- 2.5 Conèixer i utilitzar correctament i apropiadament la llengua catalana, i si s'escau l'aranesa, tant oralment com per escrit, emprant-la normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge.
- 2.6 Conèixer la llengua castellana a nivell oral i escrit de manera que pugui utilitzar-la apropiadament com a font d'informació i vehicle d'expressió.
- 2.7 Comprendre i expressar en llengües estrangeres missatges senzills dintre d'un context.
- 2.8 Comprendre el medi físic i natural, els principals mecanismes que el regeixen, a partir de l'observació rigorosa de fets i fenòmens senzills i la importància que la seva conservació i millora té per a la humanitat.
- 2.9 Conèixer els trets fonamentals de Catalunya en els seus aspectes naturals, socials, culturals i històrics, en tant que medi definidor de la identitat nacional i personal i progressar en el sentiment de pertinença al país.
- 2.10 Mostrar actituds de respecte, conservació i ús correcte dels recursos materials, tècnics i naturals.
- 2.11 Emprar els conceptes i les relacions matemàtiques elementals i dominar les operacions bàsiques per tal de representar i interpretar l'espai, les situacions i les experiències, mitjançant llenguatge matemàtic.
- 2.12 Comunicar-se a través dels mitjans d'expressió verbal, corporal, visual, plàstica i musical, desenvolupant la sensibilitat estètica, la creativitat i la capacitat per gaudir de les manifestacions artístiques.
- 2.13 Conèixer i gaudir del patrimoni cultural, participar en la seva conservació i respectar la diversitat lingüística i cultural dels pobles i les persones.
- 2.14 Aplicar els coneixements adquirits per resoldre de forma creativa problemes diversos, amb els recursos apropiats i coneguts.
- 2.15 Aplicar, individualment i en equip, metodologies de treball intel·lectual, inclosa la utilització dels recursos de la tecnologia de la informació, que estimulen l'aprenentatge i la creativitat i permeten reduir tasques rutinàries.

Al meu entendre hi ha una relació molt estreta entre les capacitats a assolir al final de l'educació infantil i les que aquí s'expliciten, evidentment, una mica ampliades i amb algunes incorporacions de fons. No cal reelaborar tot el discurs fet anteriorment, però si pot ser interessant veure de quina forma podríem fer les agrupacions de sentit, en aquest cas:

A. Un primer bloc, que recolliria els apartats 2.1, 2.2, 2.3 i 2.10, que fa referència a la consciència corporal, l'autoestima, la seguretat física, afectiva i emocional, l'autonomia, la sociabilització i el respecte, que podríem redefinir com aquell desenvolupament de la pròpia identitat de l'individu.

Tot això no és possible d'ensenyar-ho directament, són processos de construcció del propi individu a molt llarg plaç. Hi ha estratègies, tipus d'activitats i continguts que ho afavoreixen, però sobretot són les actituds les que poden afavorir el desenvolupament d'aquestes capacitats: l'escolta significativa, la confiança en les possibilitats dels nois i noies, el respecte a la seva diversitat, el desplegament d'una intervenció empàtica i dissimètrica, entre d'altres.

B. Un segon bloc, que recolliria els apartats 2.5, 2.6, 2.7, 2.12, que fa referència a l'àmbit de la comunicació, a partir inicialment de la capacitat de verbalitzar, amb el coneixement, comprensió i expressió estructurada de les diferents llengües, en diferents nivells de complexitat en funció de la proximitat (tot i que el tàndem català-castellà no està prou clarificat), per esdevenir una comunicació més ampla a partir de la capacitat d'expressar-se personal i creativament, amb el suport tècnic necessari, des de vessants corporals, visuals, plàstiques i musicals.

Des del meu punt de vista l'eix de tot això ha de radicar en la idea de la comunicació, aquesta és la base a partir de la qual s'han d'articular la comprensió de les seves regles i normes i el grau d'aplicació tècnica que la faci esdevenir el més àgil, dinàmica i creativa possible.

C. Un tercer bloc, que recolliria els apartats 2.8, 2.11, que fa referència al desenvolupament de les habilitats cognitives que han de permetre comprendre el medi físic i natural, i els mecanismes que el regeixen, així com el medi social, a la vegada que facilitaran la utilització dels conceptes i relacions matemàtiques elementals i el domini de les operacions bàsiques.

En tot aquest desenvolupament hi jugarà un paper importantíssim la vivència personal de l'espai i el temps, i el desplegament sistemàtic d'aquestes habilitats cognitives arrelades sempre a contextos significatius pels nois i noies.

D. Un quart bloc, que recolliria els apartats 2.9 i 2.13, que fa referència a aquells aspectes i continguts referits al coneixement del medi social lligats a la cultura i realitat catalana.

E. Un cinquè i últim bloc, que recolliria els apartats 2.4, 2.14 i 2.15, que fa referència al desenvolupament de les capacitats per resoldre problemes de la vida quotidiana, situacions problemàtiques generals, a partir de l'aplicació global de totes les demés capacitats adquirides que hauran d'haver permès l'afiançament dels coneixements i els procediments adequats, així com la creativitat i confiança personal per afrontar-los sense entrebancs, malgrat les equivocacions i hipòtesis inexactes que es puguin donar en la seva resolució.

I, encara que el decret no ho digui, el desenvolupament dels requisits necessaris per afrontar amb possibilitats d'èxit la instauració d'estratègies d'aprenentatge sòlides i generalitzables, tant des d'una vessant com la que emmarquen les tècniques d'estudi

com des d'una vessant més metacognitiva com la que emmarquen les capacitats per reflexionar sobre la pròpia acció i sobre la pròpia reflexió.

En aquest apartat tan global diria que un dels elements fonamentals es centra en tot el que s'esdevé de la regulació dels propis aprenentatges, que és, no sols una estratègia d'avaluació, sinó tot un plantejament de la consciència del propi coneixement, derivat d'aquella consciència de la pròpia acció i de les mancances a la que feia referència, lligada a les estratègies d'aprenentatge i a la metacognició.

Resumidament, i recollint de nou l'emmarcament de la Pràctica Psicomotriu d'en Bernard Aucouturier: obrir els nens i nenes, nois i noies, a la comunicació, a l'expressió i creació i al pensament operatori envers el pensament formal. Tot això lligat a un procés de creixement constant derivat de la dialèctica en les relacions entre interior i exterior, i arrelat a la idea de procés de descentrament.

Carles Parellada Enrich
Esparreguera a 1 de novembre de 1992